

LESZEK KUCHARSKI*

BŁAŻEJ CHMIELECKI**

Ochrona przyrody w gminie na przykładzie Uniejowa i regionu łódzkiego

STRESZCZENIE | Zmiany w kompetencjach organów administracyjnych, związanych z powoływaniem niektórych form ochrony przyrody, dały wyłącznie radom gmin możliwość ustanawiania oraz likwidacji czterech indywidualnych form ochrony przyrody. Na podstawie dostępnych danych porównano efektywność działania gmin regionu łódzkiego w zakresie powoływania indywidualnych form ochrony przyrody, ze szczególnym uwzględnieniem gminy Uniejów, przed zmianami kompetencji organów administracyjnych (do 2009 r.) i po ich ustanowieniu, tj. od 2010 r. Na obszarze gminy utworzono dotychczas 24 obiekty chronione na podstawie ustawy o ochronie przyrody, w tym 19 indywidualnych form ochrony przyrody. Obszary chronione pokrywają 49,5% powierzchni gminy. Po 2010 r. w gminie Uniejów ustanowiono cztery pomniki przyrody. W pracy zaproponowano utworzenie trzech nowych indywidualnych form ochrony przyrody oraz rezerwatu przyrody.

SŁOWA KLUCZOWE | formy ochrony przyrody, gmina Uniejów, województwo łódzkie

* Leszek Kucharski, dr hab., prof. UŁ, Uniwersytet Łódzki, Wydział Biologii i Ochrony Środowiska, Katedra Biogeografii, Paleoekologii i Ochrony Przyrody, ul. S. Banacha 1/3, 90-237 Łódź, obecnie emeryt, <https://orcid.org/0000-0002-0275-4047>; e-mail: leszek.kucharski@biol.uni.lodz.pl

** Błażej Chmielecki, dr, absolwent kierunku ochrona środowiska i Studium Doktoranckiego Wydziału Biologii i Ochrony Środowiska Uniwersytetu Łódzkiego, ul. S. Banacha 1/3, 90-237 Łódź, lekarz rodzinny pracujący w NZOZ Salus w Uniejowie, ul. Orzechowa 2; e-mail: rower_blazeja@o2.pl

Received: 24.04.2025. Accepted: 31.05.2025. Published: 30.11.2025.

© by the author, licensee University of Lodz – Lodz University Press, Lodz, Poland. This article is an open access article distributed under the terms and conditions of the Creative Commons Attribution license CC BY-NC-ND 4.0 (<https://creativecommons.org/licenses/by-nc-nd/4.0/>)

Funding information: Not applicable. **Conflicts of interests:** None. **Ethical considerations:** The Authors assure of no violations of publication ethics and take full responsibility for the content of the publication.

Nature Conservation in the Communes of the Łódź Region Based on the Example of the Uniejów Commune

SUMMARY | Competency changes of the administrative bodies involved in establishing certain types of nature conservation objects have provided the communes solely with legislative powers relating to the establishment and invalidation of the four individual forms of nature conservation. Based on the existing data, we assessed and compared the effectiveness of the communes in establishing the respective forms of nature conservation before and after the legislative changes (up to 2009 and after 2010). Till now, 24 protected objects have been established under the Nature Conservation Act within the jurisdiction of the Uniejów commune, including 19 objects representing individual forms of nature conservation. Areas under protection now cover 49.5% of the commune. After 2010, four new nature monuments have been established. In this article, three new sites are proposed as individual forms of nature conservation and nature reserve.

KEYWORDS | nature conservation, Uniejów commune, Łódź province

Wstęp

W polskim systemie prawnym ochrona przyrody jest regulowana przez Ustawę o ochronie przyrody z 2004 r.¹ Zawarty w niej rejestr prawnych form ochrony przyrody, w art. 6 ust. 1, podaje 10 zróżnicowanych – co do sposobu ustanawiania i zakazów z nimi związanych – statusów, jakie mogą zostać przyznane obiektom wartościowym pod względem przyrodniczym. Kolejność wymienionych w art. 6 ust. 1 form ochrony przyrody oparta jest na hierarchii ich ważności. Pierwsze pięć miejsc w wykazie zajmują formy obszarowe (pkt 1–5): park narodowy, rezerwat przyrody, park krajobrazowy, obszar chronionego krajobrazu i obszar Natura 2000. Są one tworzone w drodze rozporządzeń Rady Ministrów (pkt 1), ministra środowiska (pkt 5), zarządzeń regionalnego dyrektora ochrony środowiska (pkt 2) albo uchwały sejmiku wojewódzkiego (pkt 3–4). Indywidualne formy ochrony przyrody (pomnik

¹ Ustawa z dnia 16 kwietnia 2004 r. o ochronie przyrody, Dz.U. z 2004 r. Nr 92, poz. 880.

przyrody, stanowisko dokumentacyjne, zespół przyrodniczo-krajobrazowy i użytek ekologiczny) znajdują się w kompetencji samorządu gminnego. Listę form zamyka ochrona gatunkowa roślin, zwierząt i grzybów². Ustawa z dnia 23 stycznia 2009 r. o zmianie niektórych ustaw w związku ze zmianami w organizacji i podziale zadań administracji publicznej w województwie wprowadziła zmiany w kompetencjach organów administracyjnych, związanych z powoływaniem niektórych form ochrony przyrody³. Zawarty w niej art. 21 pkt 4 zmienia zapisy ustawy o ochronie przyrody z 2004 r. (art. 44 ust. 1–3), które dają możliwość ustanawiania oraz likwidacji: pomników przyrody, stanowisk dokumentacyjnych, użytków ekologicznych i zespołów przyrodniczo-krajobrazowych wyłącznie uchwałą rady gminy.

Celem niniejszej pracy jest charakterystyka porównawcza form ochrony przyrody na terenie gminy Uniejów, ze szczególnym uwzględnieniem form o charakterze indywidualnym, a także ocena systemu obszarów chronionych gminy na tle podobnych jednostek terytorialnych w województwie łódzkim. Przedstawiono ocenę aktywności władz gminy w ustanawianiu nowych obiektów chronionych oraz podano propozycje powołania nowych indywidualnych form ochrony przyrody.

Charakterystyka terenu badań

Gmina Uniejów leży w południowej, rozszerzonej części Kotliny Kolskiej, której dominującą formą rzeźby terenowej jest dolina Warty⁴. Charakteryzowany teren obejmuje powierzchnię 129 km². Jest to obszar rolniczy, a użytki rolne stanowią ponad 83% jego powierzchni. Rolnictwo w gminie Uniejów jest rozdrobnione; średnia wielkość gospodarstwa wynosi tu ok. 3,5 ha. Obszar gminy charakteryzuje także niska lesistość, która wynosi tylko 10,6%. Dominują lasy sosnowe, ale w dolinie Warty spotyka się niewielkie powierzchnie łągów⁵.

2 E. Symonides, *Ochrona przyrody*, Warszawa 2007.

3 Ustawa z dnia 23 stycznia 2009 r. o zmianie niektórych ustaw w związku ze zmianami w organizacji i podziale zadań administracji publicznej w województwie, Dz.U. z 2009 r. Nr 92, poz. 753.

4 J. Kondracki, *Geografia regionalna Polski*, Warszawa 2002.

5 *Strategia Rozwoju Gminy Uniejów na lata 2023–2030 (projekt 14.04.2023 r.)*, https://uniejow.pl/wp-content/uploads/2023/04/Strat_Uniejow_v_14_04_23.pdf [dostęp: 10.02.2025].

W 2012 r. Uniejów otrzymał status uzdrowiska. Strefą uzdrowiskową w gminie objęto 3 207 ha, czyli 25% jej powierzchni. Obejmuje ona miasto Uniejów oraz sołectwa: Spycimierz, Spycimierz Kolonia, Zieleń i Człopy⁶.

Metody badań

Do analizy rozmieszczenia i zróżnicowania obszarów chronionych gminy Uniejów posłużono się danymi Generalnej Dyrekcji Ochrony Środowiska⁷. Zostały one także wykorzystane do porównań z innymi gminami województwa łódzkiego. Informacje dotyczące powierzchni prezentowanych w pracy chronionych obszarów zaczerpnięto z aktów prawnych dotyczących tych obiektów, które opublikowano w Dziennikach Urzędowych Województwa Łódzkiego i Dziennikach Ustaw⁸. Udział obszarów chronionych w powierzchni gmin uzyskano z danych udostępnionych przez Geoportal Krajowy⁹. Dane statystyczne dotyczące analizowanych gmin i powiatów pozyskano z publikacji Głównego Urzędu Statystycznego¹⁰. Informacje dotyczące cennych przyrodniczo obszarów pochodzą z własnych badań terenowych prowadzonych w latach 2011–2024 oraz publikacji cytowanych w dalszej części pracy.

6 Tamże.

7 <https://crfop.gdos.gov.pl/CRFOP/> [dostęp: 19.03.2025].

8 Rozporządzenie Ministra Środowiska z dnia 6 września 2007 r. zmieniające rozporządzenie w sprawie obszarów specjalnej ochrony ptaków Natura 2000, Dz.U. z 2007 r. Nr 179, poz. 1275; Rozporządzenie Ministra Środowiska z dnia 12 stycznia 2011 r. w sprawie obszarów specjalnej ochrony ptaków, Dz.U. z 2011 r. Nr 25, poz. 133; Rozporządzenie Ministra Klimatu i Środowiska z dnia 14 października 2021 r. w sprawie specjalnego obszaru ochrony siedlisk Pradolina Bzury-Neru (PLH100006), Dz.U. z 2021 r. poz. 2202; Rozporządzenie Nr 21 Wojewody Konińskiego z 16.12.1998 zmieniające rozporządzenie w sprawie uznania za użytki ekologiczne, Dz. Urz. Woj. Konińskiego z 17.12.1998 r. Nr 53, poz. 313; Uchwała nr LIV/448/2017 Rady Miejskiej w Uniejowie z dnia 20 października 2017 r. w sprawie zespołu przyrodniczo-krajobrazowego „Uroczysko Zieleń”, Dz. Urz. Województwa Łódzkiego z 2017 r. poz. 4538; Uchwała Nr XXVIII/153/04 Rady Miejskiej w Uniejowie z dnia 30 września 2004 r. w sprawie uznania za zespół przyrodniczo-krajobrazowy Parku we wsi Czepów, Dz. Urz. Woj. Łódzkiego z 2004 r. Nr 317, poz. 2637; Uchwała Nr XXXI/614/12 Sejmiku Województwa Łódzkiego z dnia 18 grudnia 2012 r. w sprawie Nadwarciańskiego Obszaru Chronionego Krajobrazu, Dz. Urz. Województwa Łódzkiego z 2013 r. poz. 266.

9 <https://geoportal-krajowy.pl/> [dostęp: 10.02.2025].

10 <https://lodz.stat.gov.pl/> [dostęp: 10.02.2025].

Wyniki i dyskusja

Istniejące formy ochrony przyrody

W gminie Uniejów istnieją obecnie 24 obiekty przyrodnicze objęte ochroną na podstawie ustawy o ochronie przyrody. Reprezentują one pięć form ochrony przyrody (ryc. 1). Dominują formy indywidualne, czyli te, które mogą być ustanawiane w drodze uchwały rady gminy (19 obiektów). Są wśród nich: pomniki przyrody, zespoły przyrodniczo-krajobrazowe i użytki ekologiczne (tab. 1). W stosunku do liczby podobnych obiektów w innych gminach województwa łódzkiego Uniejów znajduje się w grupie 32 gmin (na 177 w regionie), w których jest od 21 do 40 prawnie chronionych obiektów przyrodniczych. W siedmiu gminach regionu łódzkiego nie ma żadnego obiektu przyrodniczego prawnie chronionego (ryc. 2).

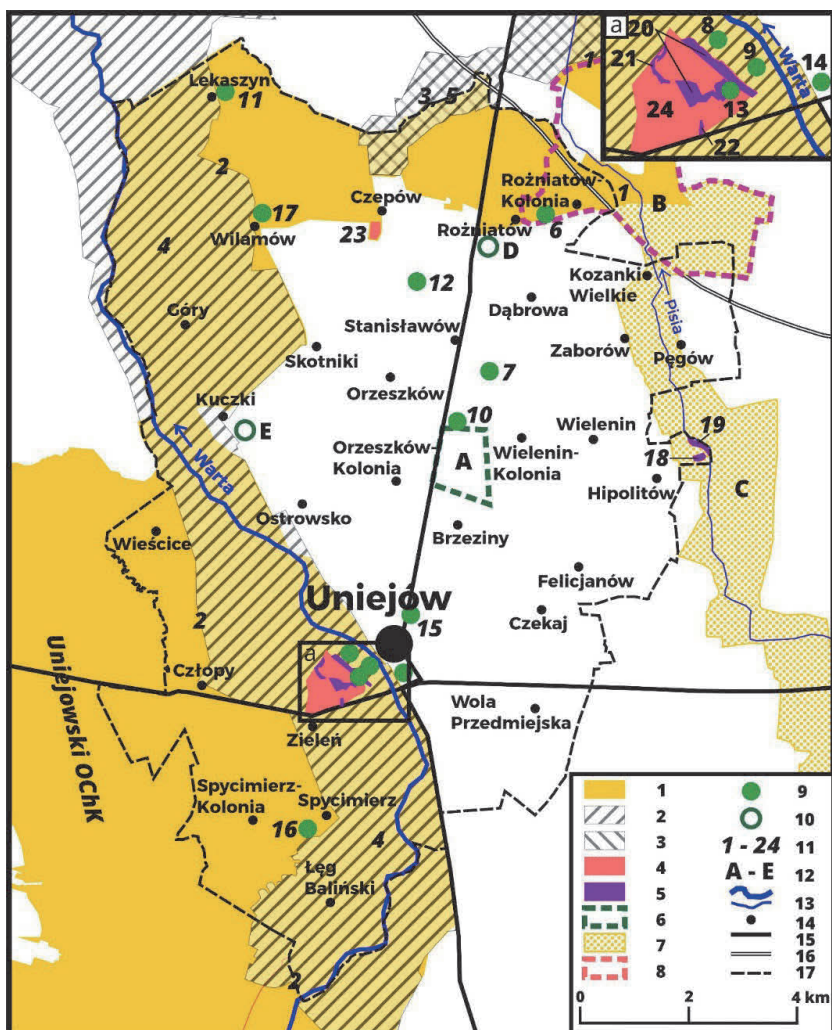
Tab. 1. Formy ochrony przyrody na terenie gminy Uniejów

Lp.	Nazwa	Rok utworzenia	Powierzchnia [ha]
1.	Obszar Chronionego Krajobrazu Pradoliny Warszawsko-Berlińskiej	1988	40,61
2.	Nadwarciański Obszar Chronionego Krajobrazu	1998	6286,97
3.	Obszar Natura 2000 Pradolina Warszawsko-Berlińska (OSO)	2004	135,1
4.	Obszar Natura 2000 Dolina Środkowej Warty (OSO)	2004	3758,8
5	Obszar Natura 2000 Pradolina Bzury-Neru (SOO)	2008	136,65
6.	pomnik przyrody – dąb szypułkowy	1978	–
7.	pomnik przyrody – dąb szypułkowy	1978	–
8.	pomnik przyrody – buk zwyczajny	1978	–
9.	pomnik przyrody – kasztanowiec pospolity	1978	–
10.	pomnik przyrody – gład narzutowy	2004	–
11.	pomnik przyrody – dąb szypułkowy	1988	–
12.	pomnik przyrody – dąb szypułkowy	1988	–
13.	pomnik przyrody – wiąz szypułkowy (Bogumił)	2020	–
14.	pomnik przyrody – wiąz szypułkowy (Klemens)	2024	–
15.	pomnik przyrody – dąb szypułkowy (ksiądz Tomasz)	2024	–

Tab. 1 (cd.)

Lp.	Nazwa	Rok utworzenia	Powierzchnia [ha]
16.	pomnik przyrody – dąb szypułkowy (Jufran)	2024	–
17.	pomnik przyrody – dąb szypułkowy (Walenty)	2024	–
18.	użytek ekologiczny – siedlisko	1999	0,41
19.	użytek ekologiczny – siedlisko	1999	2,42
20.	użytek ekologiczny – siedlisko	1999	12,15
21.	użytek ekologiczny – starorzecze	1999	1,66
22.	użytek ekologiczny – starorzecze	1999	0,31
23.	Zespół przyrodniczo-krajobrazowy zabytkowy park podworski w Czepowie Dolnym	2004	4,63
24.	Zespół przyrodniczo-krajobrazowy „Uroczysko Zielen”	2004	79,43
Suma powierzchni [ha]			6389,63
Udział w powierzchni gminy			49,53%

Źródło: dane ze strony Generalnej Dyrekcji Ochrony Środowiska (GDOŚ).

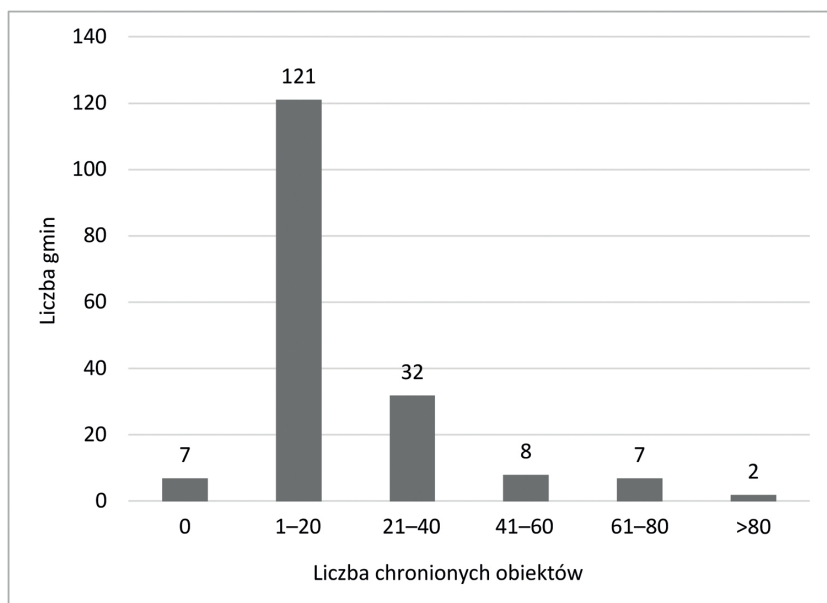

Ryc. 1. Istniejące i proponowane formy ochrony przyrody na obszarze gminy Uniejów

Objaśnienia: 1 – OChK, 2 – Natura 2000 OSO, 3 – Natura 2000 SOO, 4 – ZPK, 5 – użytk ekologiczny, 6 – proponowany rezerwat, 7 – proponowany OChK, 8 – proponowany ZPK, 9 – pomnik przyrody, 10 – inne proponowane formy ochrony przyrody, 11 – istniejące obiekty chronione (oznaczenia jak w tab. 1), 12 – proponowane do objęcia ochroną obiekty (A – Rezerwat Wielenin, B – ZPK Dolina Pisi, C – OChK Dolina Pisi, D – stanowisko dokumentacyjne Kamieniołom Roźniatów, E – pomnik przyrody – Wydma Lubieżnia), 13 – rzeki, 14 – miejscowości, 15 – drogi, 16 – autostrada A2, 17 – granica gminy Uniejów

Źródło: opracowanie własne.

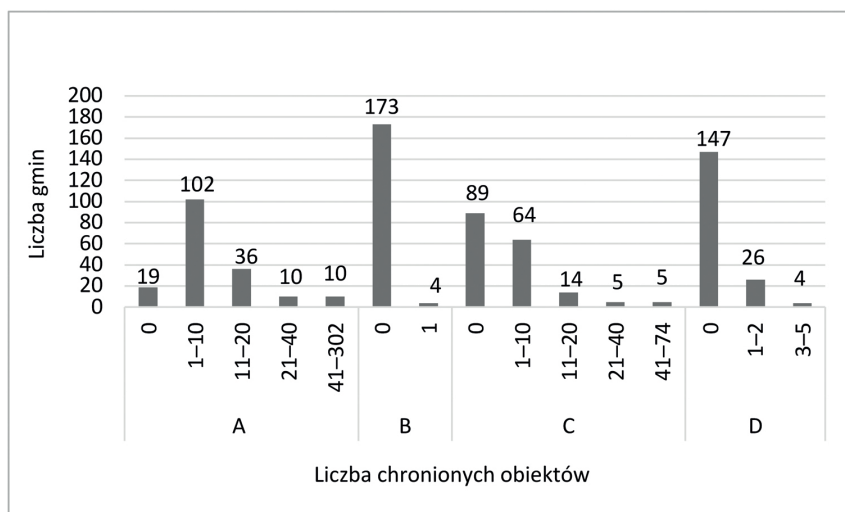
Wśród form indywidualnych w gminach województwa łódzkiego dominują pomniki przyrody. Stanowią one aż 69% wszystkich obiektów chronionych. Na tym tle Uniejów znajduje się w grupie 56 gmin województwa, w których ustanowiono ponad 10 tego typu obiektów. W 102 gminach województwa łódzkiego jest od 1 do 10 pomników przyrody, a w 19 nie ustanowiono tego typu obiektu (ryc. 3).

Ryc. 2. Liczba chronionych obiektów przyrodniczych w gminach woj. łódzkiego
Źródło: opracowanie własne.

Kolejną, dość liczną formą ochrony przyrody w województwie łódzkim są użytki ekologiczne. W regionie ustanowiono ich 877. W 64 gminach znajduje się od 1 do 10 tego typu obiektów, a w 24 gminach ich liczba mieści się w przedziale od 11 do 74 (gm. Przedbórz – 74). Z kolei w 89 gminach nie ma ani jednego tego typu obiektu (ryc. 3). Zjawisko to jest zwykle skorelowane z lesistością. Tą formą ochrony przyrody obejmowano najczęściej niewielkie mokradła i torfowiska śródleśne. Lasy Państwowe wnioskowały lub wyrażały zgodę na ich tworzenie, pozbywając się w ten sposób uciążliwych do zagospodarowania obszarów. Zjawisko to było obserwowane w różnych regionach kraju w drugiej połowie lat 90. XX w.

i na początku XXI w.¹¹ Gminy znajdujące się w powiatach o bardzo niskiej lesistości (do 10%) często nie posiadają użytków ekologicznych. Taka sytuacja ma miejsce w powiatach kutnowskim i łęczyckim. Zjawisko to rzadko dotyczy gmin o stosunkowo wysokiej lesistości, jak np. Galewice (lesistość – 44%) i Sokolniki (31%) w powiecie wieruszowskim czy Gidle (32%) w powiecie radomszczańskim.

Ryc. 3. Indywidualne formy ochrony przyrody ustanowione w gminach regionu łódzkiego

Objaśnienia: A – pomniki przyrody, B – stanowiska dokumentacyjne, C – użytki ekologiczne, D – zespoły przyrodniczo krajobrazowe

Źródło: opracowanie własne.

W charakteryzowanej gminie ustanowiono dwa niewielkie zespoły przyrodniczo-krajobrazowe pokrywające zaledwie 1,31% jej chronionej powierzchni. Dotychczas nie wyznaczono żadnego stanowiska dokumentacyjnego. Te dwie formy nie posiadają większego znaczenia w ochronie przyrody województwa łódzkiego. Dotychczas ustanowiono w regionie 38 tego typu obiektów (cztery stanowiska dokumentacyjne i 34 zespoły przyrodniczo-krajobrazowe) (ryc. 3).

¹¹ M. Kistowski, M. Kistowska, *Użytki ekologiczne jako obszary konserwatorskiej ochrony przyrody gatunków zagrożonych wyginięciem – próba krytycznego podejścia na przykładzie województwa pomorskiego*, „Przegląd Przyrodniczy” 2000, t. 11 (2/3).

Wśród form obszarowych na terenie gminy Uniejów występują fragmenty dwóch obszarów chronionego krajobrazu (OChK) i trzech obszarów Natura 2000. W ramach sieci Natura 2000 utworzono dwa obszary specjalnej ochrony ptaków (OSO) i jeden specjalnego obszaru ochrony siedlisk (SOO).

Pod względem powierzchni dominują obszary chronionego krajobrazu. Zajmują one 49% terenu gminy i prawie w całości pokrywają się z wymienionymi dotychczas obszarami Natura 2000. Wyjątkiem jest fragment OSO „Dolina Środkowej Warty”, który w okolicach miejscowości Ostrowsko i Góry „wykracza” poza Nadwarciański OChK. Znacznie mniejszy areal (co wynika z natury obiektów) pokrywają użytki ekologiczne i zespoły przyrodniczo-krajobrazowe. Zajmują one zaledwie 0,78% powierzchni gminy. Zdecydowana większość obszarowych obiektów chronionych znajduje się w południowo-zachodniej i północno-zachodniej części charakteryzowanego terenu. Tylko dwa (łącznie zajmujące 2,83 ha powierzchni) użytki ekologiczne położone są we wschodniej części gminy. Natomiast obszary Natura 2000 stanowią 63,08% objętej ochroną powierzchni gminy. Interesujący jest fakt, że obiekt o nazwie Uniejowski Obszar Chronionego Krajobrazu w całości leży poza gminą Uniejów (na terenie powiatu tureckiego w województwie wielkopolskim).

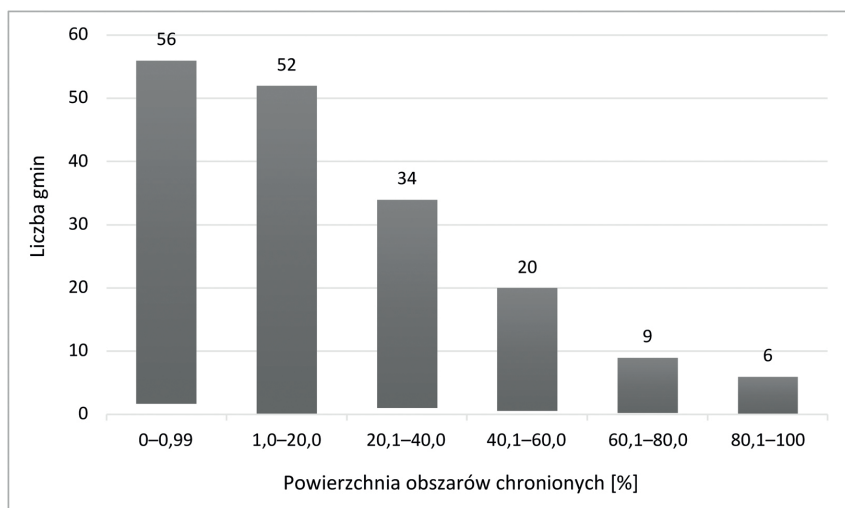
Dane z Centralnego Rejestru Form Ochrony Przyrody wskazują, że znaczna część powierzchniowych form ochrony przyrody na terenie gminy Uniejów nakłada się na siebie. Stwierdzono jednoczesne występowanie nawet czterech form ochrony przyrody na tej samej powierzchni. Tak jest w przypadku zespołu przyrodniczo-krajobrazowego Zieleń wchodzącego w skład obszaru chronionego krajobrazu (Nadwarciańskiego) oraz obszaru Natura 2000 (Dolina Środkowej Warty); na terenie zespołu utworzono użytki ekologiczne¹². Z kolei ok. 39% wszystkich terenów chronionych na terenie gminy jest objętych jednocześnie przynajmniej przez dwie formy ochrony (ryc. 1). Zjawisko nakładania się form ochrony przyrody jest obecne na obszarze całego kraju. W różnych regionach Polski notowano jednoczesne występowanie pięciu różnych form na tej samej powierzchni (0,006%), a ponad 21% wszystkich obszarów chronionych jest objętych jednocześnie dwiema formami ochrony¹³. W przypadku indywidualnych form ochrony przyrody obowiązuje

12 <https://crfop.gdos.gov.pl/CRFOP/> [dostęp: 19.03.2025].

13 J. Burdziej, M. Kunz, *Obszary chronione w Polsce – spojrzenie geoprzestrzenne*, [w:] *Systemy informacji geograficznej w zarządzaniu obszarami chronionymi – od teorii do praktyki*, red. M. Kunz, A. Nienartowicz, Tuchola-Toruń 2013.

jeden pakiet zakazów dla wszystkich ustanawianych przez gminę obiektów (art. 45 ust. 1)¹⁴. Dlatego też wydaje się mało zasadne jednoczesne ustanawianie kilku typów form ochrony przyrody na tym samym obszarze.

Po uwzględnieniu wspomnianego tu przypadku i innych miejsc nakładania się chronionych obiektów okazało się, że ochroną na terenie gminy Uniejów objęto 6389,63 ha, czyli 49,53% jej powierzchni¹⁵. Wynik ten lokuje Uniejów w grupie 35 gmin województwa łódzkiego, w których udział tych obszarów jest większy niż 40% ich powierzchni (ryc. 4).

Ryc. 4. Udział obszarów chronionych w powierzchniach gmin województwa łódzkiego

Źródło: opracowanie własne.

Propozycje nowych obszarów chronionych

Wyniki dotychczasowego rozpoznania wartości przyrodniczych gminy Uniejów wskazują, że nadal istnieją na jej obszarze obiekty o dużej wartości przyrodniczej, które należy objąć ochroną prawną. Dotyczy to szczególnie wschodniej i środkowej jej części¹⁶.

¹⁴ Ustawa z dnia 16 kwietnia 2004 r. o ochronie przyrody...

¹⁵ <https://geoportal-krajowy.pl/> [dostęp: 10.02.2025].

¹⁶ H. Andrzejewski, *Stanowisko kosańca syberyjskiego *Iris sibirica* w Polsce środkowej*, „Chrońmy Przyrodę Ojczyzn” 1985, t. 41(3), s. 63–67; D. Lewandowska, *Nowe stanowiska roślin chronionych na terenie Nadleśnictwa Turek (Zachodnia Wielkopolska)*, „Przegląd Przyrodniczy” 2000, t. 9(1), s. 3–13; P. Witosławski, A. Michalak-Bim, *Rzadkie i zagrożone gatunki roślin naczyniowych uroczyska Wielenin k. Uniejowa*, „Przyroda

Do takich obiektów z pewnością należy Uroczysko Wielenin. Charakteryzowany kompleks leśny należy do cenniejszych obszarów w ubogiej w lasy gminie Uniejów. Jego florę tworzy ok. 240 gatunków roślin naczyniowych, w tym podlegające ochronie prawnej (m.in. goździk pyszny – *Dianthus superbus*, gnieźnik leśny – *Neottia nidus-avis*, kosaciec syberyjski – *Iris sibirica*, listera jajowata – *Listera ovata* i mieczyk dachówkowaty – *Gladiolus imbricatus*). W roślinności charakteryzowanego uroczyska dominują grądy, które leżą w strefie przejścia między grądem środkowoeuropejskim (*Galio silvatici-Carpinetum*) i grądem subkontynentalnym (*Tilio-Carpinetum*). Mniejsze powierzchnie zajmują fragmenty świetlistej dąbrowy (*Potentillo albae-Quercetum*) i boru mieszanego (*Quercu roboris-Pinetum*). Z przyrodniczego punktu widzenia szczególnie cenne są oddziały 266–269 Nadleśnictwa Turek o łącznej powierzchni ok. 98 ha, położone w południowej części tego kompleksu leśnego. Optymalnym rozwiązaniem byłoby objęcie ochroną tej części Uroczyska Wielenin w formie rezerwatu przyrody (ryc. 1). Pozwoliłoby to zabezpieczyć najcenniejsze składniki tutejszej flory oraz zmodyfikować gospodarkę leśną w celu odbudowania przekształconej roślinności¹⁷.

Dolina Pisi (lewobrzeżny dopływ Neru) stanowi granicę gminy Uniejów z gminami Świnice Warckie i Wartkowice. Badania terenowe prowadzone w latach 2015–2016 wykazały, że jest to interesujący przyrodniczo obiekt. Na szczególną uwagę zasługuje półnaturalna roślinność łąkowa i mokradłowa z kilkoma cennymi gatunkami roślin. Są wśród nich m.in. goździk pyszny (*Dianthus superbus*), groszek błotny (*Lathyrus palustris*), gnidosz błotny (*Pedicularis palustris*), rutewka żółta (*Thalictrum flavum*) i kukułka szerokolistna (*Dactylorhiza majalis*). Wśród zbiorowisk roślinnych na uwagę zasługują chronione prawem UE wilgotne łąki trzęślicowe (*Selino-Molinietum*) i zbiorowiska „welonowe” (*Calystegietalia sepium*)¹⁸. Wartości przyrodnicze i krajobrazowe doliny Pisi predestynują ją do objęcia ochroną w formie obszaru chronionego krajobrazu. Stanowiłby on korytarz ekologiczny o znaczeniu lokalnym, który

Polski Środkowej” 2001, t. 2(1), s. 25–28; K.M. Smętkiewicz, K.K. Smętkiewicz, *Walory przyrodnicze gminy Uniejów – formy ochrony przyrody*, „Biuletyn Uniejowski” 2012, t. 1, s. 95–119; B. Chmielecki, L. Kucharski, *Walory przyrodnicze i kulturowe doliny Pisi*, „Biuletyn Uniejowski” 2016, t. 5, s. 159–174; L. Kucharski, B. Chmielecki, *Szata roślinna łąk w dolinie Pisi*, „Biuletyn Uniejowski” 2017, t. 6, s. 131–158.

17 D. Lewandowska, *Nowe stanowiska roślin...*; P. Witosławski, A. Michalak-Bim, *Rzadkie i zagrożone gatunki roślin...*

18 B. Chmielecki, L. Kucharski, *Walory przyrodnicze i kulturowe...*; L. Kucharski, B. Chmielecki, *Szata roślinna łąk w dolinie...*

łączyłby środkową część doliny Neru z pradoliną warszawsko-berlińską¹⁹. Inną możliwością ochrony najcenniejszych fragmentów doliny Pisi może być ustanowienie na nich zespołu przyrodniczo-krajobrazowego (ryc. 1, 5).

Ryc. 5. Krajobraz doliny Pisi – proponowany obszar chronionego krajobrazu lub zespół przyrodniczo-krajobrazowy

Źródło: B. Chmielecki, 2025 r.

Charakterystycznym składnikiem wiejskiego krajobrazu gminy Uniejów są murowane budynki z białego kamienia. Powstawały one z miejscowego materiału budowlanego, co spowodowało wykształcenie się regionalnego charakteru zabudowy²⁰. Materiał ten pochodził z okolic miejscowości Rożniatów, gdzie na powierzchnię terenu wychodzą osadowe utwory krzemionki i węglańu wapnia. Obecnie materiał ten jest bardzo rzadko wykorzystywany w budownictwie. Z licznych miejsc, w których był wydobywany, zostały pojedyncze stanowiska. Te najlepiej zachowane kwalifikowałyby się do objęcia ochroną w postaci stanowiska dokumentacyjnego przyrody nieożywionej. Tą formą ochrony przyrody obejmuje się „[...] niewyodrębniające się

19 W. Jędrzejewski, S. Nowak, K. Stachura, M. Skierczyński, R.W. Mysłajek, K. Niedziałkowski, B. Jędrzejewska, J.M. Wójcik, H. Zalewska, M. Pilot, M. Górny, R.T. Kurek, R. Ślusarczyk, *Projekt korytarzy ekologicznych łączących Europejską Sieć Natura 2000 w Polsce*, Białowieża 2011.

20 M. Gorączko, A. Gorączko, *Cechy regionalne w budownictwie na terenie gminy Uniejów*, „Biuletyn Uniejowski” 2013, t. 2, s. 53–65.

na powierzchni lub możliwe do wyodrębnienia, ważne pod względem naukowym i dydaktycznym, miejsca występowania formacji geologicznych, nagromadzeń skamieniałości lub tworów mineralnych, jaskinie lub schroniska podskalne wraz z namuliskami oraz fragmenty eksploatowanych lub nieczynnych wyrobisk powierzchniowych i podziemnych²¹.

Wydmy śródlądowe to kolejny ważny składnik przyrody nieożywionej w krajobrazie gminy Uniejów. Do szczególnie interesujących należy ciąg wydym położonych w dolinie Warty od miejscowości Ostrowsko po Leksąszyn. Do najwyższych (do 10 m) należy łuk wydmy o długości 2,5 km w rejonie wsi Kuczki²². Wydma zbudowana z piasków rzecznych, zwana „Lubieżnią”, zajmująca powierzchnię ok. 28 ha, porośnięta jest sosną. Obiekt ten proponowany jest do objęcia ochroną w formie pomnika przyrody²³. Może on być także chroniony jako użytek ekologiczny: „Użytkami ekologicznymi są zasługujące na ochronę pozostałości ekosystemów, mających znaczenie dla zachowania różnorodności biologicznej – naturalne zbiorniki wodne, śródpolne i śródleśne oczka wodne, kępy drzew i krzewów, bagna, torfowiska, wydmy, płaty nieużytkowanej roślinności [...]”²⁴.

Jak wspomniano, Ustawa z dnia 23 stycznia 2009 r. o zmianie niektórych ustaw w związku ze zmianami w organizacji i podziale zadań administracji publicznej w województwie²⁵ dała wyłącznie radom gmin (od połowy 2009 r.) prawo ustanawiania i likwidacji pomników przyrody, stanowisk dokumentacyjnych, użytków ekologicznych i zespołów przyrodniczo-krajobrazowych. Projekty uchwał w sprawie powołania indywidualnych form ochrony przyrody wymagają uzgodnienia z właściwym regionalnym dyrektorem ochrony środowiska. Analiza danych Generalnej Dyrekcji Ochrony Środowiska²⁶ wykazała, że stosunkowo nieliczne z nich wykorzystały otrzymaną możliwość ustanawiania nowych obiektów chronionych.

21 Ustawa z dnia 16 kwietnia 2004 r. o ochronie przyrody...

22 E. Koboжек, *Wydmy śródlądowe na rolniczym obszarze gminy Uniejów*, „Biuletyn Uniejowski” 2024, t. 13, s. 7–32.

23 K.M. Smętkiewicz, K.K. Smętkiewicz, *Walory przyrodnicze gminy Uniejów...*

24 Ustawa z dnia 16 kwietnia 2004 r. o ochronie przyrody...

25 Ustawa z dnia 23 stycznia 2009 r. o zmianie niektórych ustaw...

26 <https://crfop.gdos.gov.pl/CRFOP/> [dostęp: 19.03.2025].

Tab. 2. Liczby obiektów reprezentujących indywidualne formy ochrony przyrody w województwie łódzkim utworzone w latach 2000–2009, 2010–2024 i aktualna liczba obiektów (wg CRFOP)²⁷

Forma ochrony	Utworzone w latach		Aktualna liczba obiektów
	2000–2009	2010–2024	
Pomnik przyrody	204	197	2074
Stanowisko dokumentacyjne	2	0	4
Użytek ekologiczny	242	12	877
Zespół przyrodniczo-krajobrazowy	16	5	34
Razem	464	214	2965

Źródło: opracowanie własne.

W latach 2010–2024 samorządy 37 gmin ustanowiły łącznie 214 nowych obiektów chronionych na podstawie ustawy o ochronie przyrody. Połowa z nich utworzyła na swoim obszarze po jednym obiekcie (najczęściej był to pomnik przyrody), dwie ustanowiły więcej niż 10 obiektów (także pomników przyrody). Są to: m. Łódź – łącznie 92 pomniki przyrody, dziewięć użytków ekologicznych i cztery zespoły przyrodniczo-krajobrazowe – oraz gm. Inowłódz – 15 pomników. W gminie Uniejów w tym czasie objęto ochroną pięć drzew²⁸ (tab. 1, ryc. 6). Lokuje to ją powyżej średniej dla województwa. W porównaniu z pierwszą dekadą XXI w. liczba nowo powstałych chronionych obiektów przyrodniczych w drugiej dekadzie była o połowę mniejsza (tab. 2). Po części może to wynikać z faktu, że te najcenniejsze obiekty już zostały objęte ochroną. We wspomnianym tu okresie obserwowano zwiększony udział tworzonych użytków ekologicznych w drodze rozporządzeń ówczesnych wojewodów. Podobnie jak w latach 90. XX w. obejmowały one tereny zabagnione w Lasach Państwowych. Dlatego były one najczęściej lokowane w gminach charakteryzujących się dużą lesistością.

²⁷ Tamże.

²⁸ Uchwała nr XXXVII/279/2020 Rady Miejskiej w Uniejowie z dnia 13 listopada 2020 r. w sprawie ustanowienia pomnika przyrody, Dz. Urz. Województwa Łódzkiego z 2020 r. poz. 6253; Uchwała nr LXXXVI/715/2024 Rady Miejskiej w Uniejowie z dnia 27 marca 2024 r. w sprawie ustanowienia pomnika przyrody, Dz. Urz. Województwa Łódzkiego z 2024 r. poz. 3260; Uchwała nr LXXXVII/725/2024 Rady Miejskiej w Uniejowie z dnia 26 kwietnia 2024 r. w sprawie ustanowienia pomnika przyrody, Dz. Urz. Województwa Łódzkiego z 2024 r. poz. 4109; Uchwała nr V/48/2024 Rady Miejskiej w Uniejowie z dnia 2 sierpnia 2024 r. w sprawie ustanowienia pomnika przyrody, Dz. Urz. Województwa Łódzkiego z 2024 r. poz. 6684; Uchwała nr V/49/2024 Rady Miejskiej w Uniejowie z dnia 2 sierpnia 2024 r. w sprawie ustanowienia pomnika przyrody, Dz. Urz. Województwa Łódzkiego z 2024 r. poz. 6683.

Ryc. 6. Ustanowiony w Uniejowie w 2024 r. pomnik przyrody Klemens – wiąz szypułkowy (*Ulmus laevis*) o obwodzie 365 cm

Źródło: B. Chmielecki, 2025.

Podsumowanie i wnioski

1. Na obszarze gminy Uniejów znajdują się 24 obiekty przyrodnicze objęte różnymi formami ochrony prawnej. Wśród nich dominują formy ustanowione w drodze uchwał rady gminy.
2. Tereny chronione pokrywają 49,5% powierzchni gminy. Są wśród nich obszary chronionego krajobrazu, obszary Natura 2000, użytki ekologiczne i zespoły przyrodniczo-krajobrazowe.
3. Zdecydowana większość obszarów chronionych położona jest w zachodniej i północno-zachodniej części gminy, czyli w dolinie Warty.
4. Niektóre formy ochrony przyrody nakładają się na siebie. Nie jest to dobra praktyka w przypadku indywidualnych form ochrony przyrody, dla których obowiązują te same ustawowe zakazy i ograniczenia.

5. Należy podjąć następujące działania, które przyczynią się do utworzenia równomiernej i racjonalnej sieci obszarów chronionych na terenie gminy:
- a) objąć we wschodniej części gminy ochroną tereny, które spełniają kryteria proponowanych form ochrony przyrody;
 - b) przeprowadzić weryfikację objętych ochroną obiektów w celu ewentualnej likwidacji ich wielokrotnego nakładania się na siebie oraz zlikwidować te, które nie spełniają obecnie kryteriów ochrony;
 - c) podjąć działania zapobiegające utracie wartości objętych ochroną obiektów cennych przyrodniczo. Wskazane jest to podczas wszelkich prac planistycznych.

Bibliografia

- Andrzejewski H., *Stanowisko kosańca syberyjskiego *Iris sibirica* w Polsce środkowej*, „Chrońmy Przyrodę Ojczyzn” 1985, t. 41(3), s. 63–67.
- Burdziej J., Kunz M., *Obszary chronione w Polsce – spojrzenie geoprzestrzenne*, [w:] *Systemy informacji geograficznej w zarządzaniu obszarami chronionymi – od teorii do praktyki*, red. M. Kunz, A. Nienartowicz, Tuchola–Toruń 2013, s. 16–25.
- Chmielecki B., Kucharski L., *Walory przyrodnicze i kulturowe doliny Pisi*, „Biuletyn Uniejowski” 2016, t. 5, s. 159–174. <https://doi.org/10.18778/2299-8403.05.11>
- Gorączko M., Gorączko A., *Cechy regionalne w budownictwie na terenie gminy Uniejów*, „Biuletyn Uniejowski” 2013, t. 2, s. 53–65. <https://doi.org/10.18778/2299-8403.02.04>
- Jędrzejewski W., Nowak S., Stachura K., Skierczyński M., Mysłajek R.W., Niedziałkowski K., Jędrzejewska B., Wójcik J.M., Zalewska H., Pilot M., Górny M., Kurek R.T., Ślusarczyk R., *Projekt korytarzy ekologicznych łączących Europejską Sieć Natura 2000 w Polsce*, Białowieża 2011, <https://korytarze.pl/mapa/mapa-korytarzy-ekologicznych-w-polsce> [dostęp: 3.03.2025].
- Kistowski M., Kistowska M., *Użytki ekologiczne jako obszary konserwatorskiej ochrony gatunków zagrożonych wyginięciem – próba krytycznego podejścia na przykładzie województwa pomorskiego*, „Przegląd Przyrodniczy” 2000, t. 11(2/3), s. 11–27.

- Kobojek E., *Wydmy śródlądowe na rolniczym obszarze gminy Uniejów*, „Biuletyn Uniejowski” 2024, t. 13, s. 7–32. <https://doi.org/10.18778/2299-8403.13.01>
- Kondracki J., *Geografia regionalna Polski*, Warszawa 2002.
- Kucharski L., Chmielecki B., *Szata roślinna łąk w dolinie Pisi*, „Biuletyn Uniejowski” 2017, t. 6, s. 131–158. <https://doi.org/10.18778/2299-8403.06.09>
- Lewandowska D., *Nowe stanowiska roślin chronionych na terenie Nadleśnictwa Turek (Zachodnia Wielkopolska)*, „Przegląd Przyrodniczy” 2000, t. 11(1), s. 3–13.
- Rozporządzenie Ministra Klimatu i Środowiska z dnia 14 października 2021 r. w sprawie specjalnego obszaru ochrony siedlisk Pradolina Bzury-Neru (PLH100006), Dz.U. z 2021 r. poz. 2202.
- Rozporządzenie Ministra Środowiska z dnia 6 września 2007 r. zmieniające rozporządzenie w sprawie obszarów specjalnej ochrony ptaków Natura 2000, Dz.U. z 2007 r. Nr 179, poz. 1275.
- Rozporządzenie Ministra Środowiska z dnia 12 stycznia 2011 r. w sprawie obszarów specjalnej ochrony ptaków, Dz.U. z 2011 r. Nr 25, poz. 133.
- Rozporządzenie Nr 21 Wojewody Konińskiego z 16.12.1998 zmieniające rozporządzenie w sprawie uznania *za użytki ekologiczne*, Dz.Urz. Woj. Konińskiego z 17.12.1998 r. Nr 53, poz. 313.
- Smętkiewicz K.M., Smętkiewicz K.K., *Walory przyrodnicze gminy Uniejów – formy ochrony przyrody*, „Biuletyn Uniejowski” 2012, t. 1, s. 95–119. <https://doi.org/10.18778/2299-8403.01.06>
- Strategia Rozwoju Gminy Uniejów na lata 2023–2030 (projekt 14.04.2023 r.)*, https://uniejow.pl/wp-content/uploads/2023/04/Strat_Uniejow_v_14_04_23.pdf [dostęp: 10.02.2025].
- Symonides E., *Ochrona przyrody*, Warszawa 2007.
- Uchwała Nr V/48/2024 Rady Miejskiej w Uniejowie z dnia 2 sierpnia 2024 r. w sprawie ustanowienia pomnika przyrody, Dz. Urz. Woj. Łódzkiego z 2024 r., poz. 6684.
- Uchwała Nr V/49/2024 Rady Miejskiej w Uniejowie z dnia 2 sierpnia 2024 r. w sprawie ustanowienia pomnika przyrody, Dz. Urz. Woj. Łódzkiego z 2024 r., poz. 6683.
- Uchwała Nr XXVIII/153/04 Rady Miejskiej w Uniejowie z dnia 30 września 2004 r. w sprawie uznania za zespół przyrodniczo-krajobrazowy Parku we wsi Czepów, Dz. Urz. Woj. Łódzkiego z 2004 r. Nr 317, poz. 2637.

- Uchwała Nr XXXI/614/12 Sejmiku Województwa Łódzkiego z dnia 18 grudnia 2012 r. w sprawie Nadwarciańskiego Obszaru Chronionego Krajobrazu, Dz. Urz. Województwa Łódzkiego z 2013 r., poz. 266.
- Uchwała Nr XXXVII/279/2020 Rady Miejskiej w Uniejowie z dnia 13 listopada 2020 r. w sprawie ustanowienia pomnika przyrody, Dz. Urz. Woj. Łódzkiego z 2020 r., poz. 6253.
- Uchwała Nr LIV/448/2017 Rady Miejskiej w Uniejowie z dnia 20 października 2017 r. w sprawie zespołu przyrodniczo-krajobrazowego „Uroczysko Zielen”, Dz. Urz. Województwa Łódzkiego z 2017 r. poz. 4538.
- Uchwała Nr LXI/1686/10 Sejmiku Województwa Łódzkiego z dnia 26 października 2010 r. w sprawie: zmiany rozporządzenia Nr 6/2009 Wojewody Łódzkiego z dnia 24 marca 2009 r. w sprawie wyznaczenia Obszaru Chronionego Krajobrazu Pradoliny Warszawsko-Berlińskiej, zmienionego rozporządzeniem Nr 18/2009 Wojewody Łódzkiego z dnia 30 lipca 2009 r., Dz. Urz. Województwa Łódzkiego z 2010 r. Nr 327, poz. 2842.
- Uchwała Nr LXXXVI/715/2024 Rady Miejskiej w Uniejowie z dnia 27 marca 2024 r. w sprawie ustanowienia pomnika przyrody, Dz. Urz. Woj. Łódzkiego z 2024 r., poz. 3260.
- Uchwała Nr LXXXVII/725/2024 Rady Miejskiej w Uniejowie z dnia 26 kwietnia 2024 r. w sprawie ustanowienia pomnika przyrody, Dz. Urz. Woj. Łódzkiego z 2024 r., poz. 4109.
- Ustawa z dnia 23 stycznia 2009 r. o zmianie niektórych ustaw w związku ze zmianami w organizacji i podziale zadań administracji publicznej w województwie, Dz.U. z 2009 r. Nr 92, poz. 753.
- Ustawa z dnia 16 kwietnia 2004 r. o ochronie przyrody, Dz.U. z 2004 r. Nr 92, poz. 880.
- Witosławski P., Michalak-Bim A., *Rzadkie i zagrożone gatunki roślin naczyniowych uroczyska Wielenin k. Uniejowa*, „Przyroda Polski Środkowej” 2001, t. 2(1), s. 25–28.

Źródła internetowe

<https://crfop.gdos.gov.pl/CRFOP/> [dostęp: 19.03.2025].

<https://geoportal-krajowy.pl/> [dostęp: 10.02.2025].

<https://lodz.stat.gov.pl/> [dostęp: 10.02.2025].